

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI, MONUMENTE ISTORICE BISERICEȘTI
DIN MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI, 1973—1974 ; 453 p.

Lucrarea pe care o prezentăm este rodul muncii unui colectiv de cercetători de la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” Iași, profesori, clerici din Mitropolia Moldovei și Sucevei. În cuprinsul acestui reușit volum sînt incluse 82 de monografii ale monumentelor istorice bisericesti moldovenești, socotite a fi mai importante din punct de vedere istoric și artistic.

Volumul nu copie monografiile apărute anterior despre aceste monumente istorice, bisericesti, din Moldova, ci este o reluare a cercetării pe baza unui studiu mai aprofundat în lumina ultimelor cercetări și restaurări, reușind să aducă multe elemente noi, necesare împrăștiării, îmbogățirii și fixării cunoștințelor în legătură cu aceste monumente.

Fiecare monografie-studiu este prezentată în raport de importanța și particularitățile monumentelor istorice (bisericesti) respective, cuprinzînd și o iconografie adecvată — aspecte generale și detalii.

Cele mai dezvoltate studii cuprind elemente descriptive privind: cadrul natural al așezării monumentelor, timpul cînd au fost ele înălțate, ctitorii, arhitectura, reliefindu-se trăsăturile specifice fiecărui monument, pictura, importanța lor culturală în trecut, tezaurul artistic păstrat de fiecare monument, momente mai deosebite din istoria fiecăruia, precum și lucrările de restaurare efectuate în anii socialismului, pentru a le reda măreția și frumusețea originară.

Astfel sînt mai pe larg prezentate: Biserica Sf. Nicolae din Rădăuți, și Sf. Treime din Siret, Mănăstirea Putna, Bisericile Voroneț, Sf. Ilie de pe lîngă Suceava, Sf. Nicolae Domnesc din Iași, Mănăstirea Neamț, Bisericile: din Arbore, Humor, Mănăstirile Moldovița, Bistrița, Galata, Sucevița, Secu, Dragomârna, Biserica Sf. Trei Ierarhi din Iași ș.a.

În prefața volumului semnată de Iustin Moiescu arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei, se subliniază importanța cunoașterii și păstrării tezaurilor de monumente istorice bisericesti și grija conducerii statului nostru socialist de a le restaura și a le reda vechea lor înfățișare pentru a fi puse la dispoziția publicului vizitator ca minunate comori de artă feudală românească.

În introducerea volumului sînt două valoroase teme referitoare la: I — arhitectura religioasă, pictura murală semnată de prof. dr. Vasile Drăguș și II — Icoane, broderii, argintării, mobilier semnată de conf. univ. dr. Corina Nicolescu.

În prima temă autorul subliniază valoarea arhitecturii feudale moldovenești care „trebuie considerată și prețuită ca una dintre cele mai originale și expresive sinteze artistice din întregul spațiu european, ilustrînd capacitatea poporului nostru de a se racorda la marile mișcări de cultură și civilizație din Occident și din Orient”.

Arhitectura veche moldovenească poate fi considerată ca o cronică a dezvoltării statului feudal din țara noastră.

Autorul își începe articolul cu prezentarea bisericii Sf. Nicolae din Rădăuți, ctitoria lui Bogdan I, „Intemeietorul” pe care o consideră ca un „adevărat act de naștere al arhitecturii culte moldovenești” și care oferă o surprinzătoare sinteză între arhitectura de tradiție bizantină și arhitectura gotică.

Al doilea prototip al arhitecturii moldovenești este mica biserică Sfânta Treime din Siret, care introduce pentru prima oară în Moldova planul triconc, de origine sud-dunăreană, intermediar fiind Țara Românească.

Cetatea de scaun a Sucevei, Scheia, Cetatea Neamțului din epoca lui Petru Mușat exprimă prima acțiune de organizare defensivă a Moldovei. Sînt prezentate cronologic toate monumentele de arhitectură religioasă cu semnificația și caracteristicile lor.

O atenție deosebită i se dă epocii lui Ștefan cel Mare, considerată artă moldovenească și pentru arhitectură, ca și pentru celelalte domenii ale culturii și cea mai strălucită, o epocă de împlinire, de matură cristalizare.

Cu Biserica Mănăstirii Sucevița ctitorie a boierilor Movilești, arhitectura vechiului stil moldovenesc, ajunge să consume ultimele sale momente de strălucire. Ultimele decenii ale sec. al XVI-lea și primele decenii ale sec. următor sunt caracterizate de continua penetrare a influențelor muntenești.

Epoca lui Vasile Lupu s-a acoperit de strălucirea neasemuită a edificiilor, înălțate cu evidenta dorință de a impresiona. În cursul sec. al XVIII-lea, fizionomia arhitecturii moldovenești s-a schimbat continuu prin asimilarea de forme decorative muntenești, baroce, otomane și neo-clasice.

A doua jumătate a sec. al XVIII-lea, și primele decenii ale sec. al XIX-lea se caracterizează prin accentuarea influențelor neo-clasice care ajung să domine din punct de vedere stilistic expresia monumentelor.

În același rînd este prezentată pictura, menită să decoreze numeroasele ctitorii înălțate secole de-a rîndul. Sînt enumerați zugravii (pictorii) Dobre și Nichita, din documentele din 1415, dat de Alexandru cel Bun dăruirii de domn cu două sate pentru împodobirea a două biserici, Gavril, ieromonahul, cel care a împodobit Biserica din Bălinești etc.

Este pe larg prezentat marele moment de înflorire al picturii moldovenești din timpul lui Petru Rareș, cînd pictori moldoveni îmbracă integral fațadele bisericilor cu veșmîntul multicolor al picturilor murale și ordonarea acestor picturi potrivit unui program iconografic coerent.

Este scoasă în evidență originalitatea și măiestria pictorului Toma, „pictor de Suceava”, cel care a pictat Biserica Humor. Este de asemenea reliefată activitatea pictorului Dragoș Coman, cel care a pictat Biserica din Arbore, precum și zugravii Ion și Sofronie cei care au pictat Sucevița.

Este prezentat în continuare întreg ciclul evoluției al picturii murale moldovenești pînă în sec. al XIX-lea. În tema: Icoane, broderii, argintării, mobilier, autorul prezintă tezaurul de artă feudală moldovenească, cele mai multe conținînd ansambluri de mare valoare artistică ce sînt păstrate în mănăstirile Bistrița, Moldovița, Putna, Sucevița, Dragomirna, Agapia, Văratec ș.a.

Întocmai ca arhitectura și pictura murală, toate aceste obiecte de preț vădesc aceeași evoluție artistică, în care se înscrie înfloritoarea perioadă a rodnicei domnii a lui Ștefan cel Mare, dusă mai departe cu succes de urmașii săi pînă în vremea lui Alexandru Lăpușeanul — este prezentată sculptura în lemn cu adînci tradiții ale artei populare, exprimate de motivele geometrice „inchistrite” pe mobilierul din biserici și mănăstiri ca: soarele, steaua (roza vînturilor și căpriorii).

Icoanele, obiecte de cult și opere de artă, dețin un loc de seamă în tezaurul mănăstirilor din Moldova. Ele îmbrăcau tîmplele, pereții bisericilor și ai paracliselor, reședințele domnești și mitropolitane.

O notă caracteristică icoanelor din Moldova, întocmai ca și aceloră din Transilvania, este bogăția fondurilor, aureolelor și cadrelor sculptate.

Broderia — arta acului — deține în trecutul artistic al Moldovei primul loc. Prin operele create în atelierele vremii lui Ștefan cel Mare arta românească se înscrie sub acest aspect în ansamblul artei universale. Ele sînt strîns legate sub raportul concepției de pictura murală, icoane și miniaturi și sînt în majoritatea lor veșmînte bisericesti și broderii liturgice.

Volumul, executat excelent din punct de vedere grafic, este însoțit de un număr de 417 ilustrații, din care 58 color, cuprinzând vederi generale asupra monumentelor, pisanii, detalii de arhitectură, sculptură, pictură, pietre funerare, mobilier, obiecte de artă bisericească etc. care vin să întregescă înțelegerea cit mai clară a monumentelor respective.

Volumul se încheie cu o bogată bibliografie selectivă ce cuprinde peste 556 de titluri, o anexă bibliografică, 177 de titluri și lista colaboratorilor, dintre care se remarcă, prin contribuția adusă: N. Grigoraș, Pr. Scarlat Porcescu, Pr. Ilie Gheorghii, Episcop Nestor Vornicescu, Pr. Prof. I. Zugravu, L. Șimanschi, I. Caproșu, C. Turcu, D. Vitcu, Gh. Buzatu, Al. Andronic ș.a.

Rezumatul în limba franceză cuprinde traducerea completă a cuvintului înainte, și a temelor de specialitate din introducere, precum și o scurtă prezentare a celor 82 de monografii însoțite de ilustrațiile micșorate a monumentelor istorice religioase prezentate.

Credem, că acest volum editat de Mitropolia Moldovei și Sucevei, pe lângă menirea funcțională a unui prețios ghid al principalelor monumente istorice bisericești din Moldova, contribuie în același timp la îmbogățirea, îmbogățirea și fixarea cunoștințelor cititorilor asupra valorilor de artă religioasă feudală românească din Moldova.

Lucrarea prezentată, constituie o prețioasă contribuție a istoricilor ieșeni, a profesorilor și clericilor din Mitropolia Moldovei și Sucevei la cunoașterea trecutului nostru istoric, fiind de un real folos tuturor celor ce îl studiază.

PETRU ABRUDAN